

Prof. dr hab. Jerzy Wratny
Instytut Nauk Prawnych
Polskiej Akademii Nauk

Recenzja rozprawy habilitacyjnej Pani dr Dagmary Skupień pt. „Porozumienia europejskich partnerów społecznych” oraz ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego Habilitantki

I. Ocena rozprawy habilitacyjnej

1. Pani dr Dagmara Skupień poświęciła swoją rozprawę ważnemu wycinkowi stanowienia europejskiego prawa pracy, jakim jest dziedzina porozumień zawieranych między europejskimi organizacjami związków zawodowych a europejskimi organizacjami pracodawców określanych łącznie mianem europejskich partnerów społecznych; sposób zaś dochodzenia do tych porozumień oraz ich egzekwowania nosi nazwę Europejskiego Dialogu Społecznego (w skrócie: EDS). Chociaż na podstawy traktatowe EDS składają się współcześnie w zasadzie tylko dwa artykuły Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (w skrócie: TFUE), a mianowicie art. 154 i 155, to problematyka zastosowania tych przepisów jest rozległa i bogata, co wykazała Autorka recenzowanej monografii. Mamy bowiem do czynienia z unikalnymi rozwiązaniami w procesie tworzenia prawa pracy (lub reguł należących przedmiotowo do prawa pracy, chociaż pozbawionych skutku normatywnego). Do procesu legislacyjnego w tej dziedzinie wykonywanego przez organizację międzynarodową (ponadnarodową) włączone są mianowicie w różnym stopniu organizacje europejskich partnerów społecznych; uczestniczą też one w sposób niekiedy całkowicie autonomiczny w implementacji tego prawa w państwach członkowskich. Dzieje się to przy wykorzystywaniu skomplikowanych i czułych mechanizmów zawierających wiele niuansów i niedomówień. Niewątpliwie zatem dziedzina ta zasługiwała na pogłębioną naukową refleksję.

2. Zagadnienia EDS były pod różnymi aspektami omawiane w komentarzach, monografiach i artykułach, głównie jednak w literaturze zagranicznej. Natomiast w literaturze polskiej problematyka ta, jak dotychczas, nie wzbudziła należytego zainteresowania, chociaż poświęcono jej pewną liczbę publikacji w artykułach oraz uwag w szerszych opracowaniach poświęconych europejskiemu prawu pracy. Pragnę więc podkreślić trafność wyboru przez Habilitantkę tematu rozprawy oraz okoliczność, że wypełnia ona wyraźną lukę w polskiej literaturze poświęconej źródłom prawa europejskiej polityki społecznej.
3. Układ treści rozprawy jest logiczny i przemyślany, podporządkowany, ogólnie biorąc, chronologii działań związanych z zawieraniem i wykonywaniem porozumień, będących przedmiotem analizy Autorki.

Rozprawa dr Skupień składa się z siedmiu rozdziałów oraz Podsumowania.

Pierwszy rozdział, zatytułowany „Porozumienia europejskich partnerów społecznych. Geneza i podstawy prawne” ma charakter wprowadzający do całości. Autorka omawia w nim m.in. kwestie terminologiczne, dokonuje określenia ram tematycznych rozważanej problematyki, oddzielając m.in. EDS od toczzonego równolegle Europejskiego Dialogu Obywatelskiego, poddaje analizie przyczyny ukształtowania się EDS, dzieląc je na polityczne i społeczne (podział ten jest, m. zd., Umowny i nie do końca przekonywujący), ukazuje genezę podstaw prawnych Dialogu zapoczątkowanego przyjęciem Jednolitego Aktu Europejskiego w 1986 r., z uwzględnieniem dorobku kolejnych „szczytów” aż do stworzenia obecnie obowiązujących podstaw traktatowych. Podkreśla rolę niewiążących aktów UE w rodzaju komunikatów Komisji Europejskiej. Zwraca uwagę na wzrost znaczenia tzw. *soft law* w praktykach prawotwórczych.

W rozdziale drugim noszącym tytuł „Konsultacje i negocjacje w celu zawarcia porozumienia” Autorka dokonuje rozróżnienia dwóch części składowych EDS znajdujących zastosowanie zależnie od dokonanego przez partnerów społecznych wyboru postępowania mającego doprowadzić do stworzenia aktu prawnego w dziedzinie kompetencji Unii do kształtowania polityki społecznej

państw członkowskich. Poddaje m.in. analizie zwrot z art. 155 ust. 1 TFUE mówiący o możliwości „nawiązania stosunków umownych” między stronami porozumień, co, jej zdaniem, może stanowić podstawę zawierania przez partnerów społecznych na poziomie Unii układów zbiorowych pracy, chociaż obecnie ^{praktyka} ~~problematyka~~ taka jeszcze się nie ukształtowała.

Rozdział trzeci, noszący tytuł „Rodzaje porozumień i ich strony” ma charakter porządkujący. Autorka dokonuje klasyfikacji porozumień i omawia je według czterech kryteriów (rodzaj stron, przedmiot, rola Komisji w podjęciu negocjacji, sposób wykonania porozumienia). Odnosząc się do stron porozumienia rozwija w szczególności wątek ich reprezentatywności, odwołując się przy tym do rozwiązań przyjętych w ustawodawstwach krajowych. Niedookreślenie kryteriów reprezentatywności europejskich partnerów społecznych w prawie unijnym uważa ona za jedną z zasadniczych przeszkód na drodze rozwoju Europejskiego Dialogu Społecznego.

Największy ciężar gatunkowy mają rozważania Autorki zawarte w rozdziale czwartym, zatytułowanym „Charakter prawny porozumień”. Szczególny problem w tym zakresie dotyczy tzw. porozumień autonomicznych, tj. dochodzących do skutku w inny sposób niż w drodze „decyzji” Rady. Autorka poszukuje analogii do porozumień o zróżnicowanym charakterze prawnym występujących w krajowych porządkach prawnych w Polsce oraz w szeregu innych krajów UE. Należy zgodzić się z zajęтым przez nią stanowiskiem, zgodnie z którym porozumienia autonomiczne zawierane w ramach EDS mają charakter wyłącznie obligacyjny, zaś do uzyskania przez nie waloru normatywnego niezbędne jest wykorzystanie krajowych instrumentów prawnych, takich jak na przykład układu zbiorowego pracy z ewentualnym poddaniem go generalizacji. Natomiast rozważana w innym miejscu monografii (s. 344-347) propozycja uznania porozumienia europejskich partnerów społecznych za źródło autonomicznego prawa UE, za czym Habilitantka się opowiada (choć ostrożnie i dostrzegając trudności) wydaje się mało realistyczna.

W rozdziale piątym, noszącym tytuł „Praktyka zawierania porozumień” (miejsce tego rozdziału w strukturze monografii nie zostało, moim zdaniem, właściwie

wybrane) Autorka wskazuje intensywność i dorobek Europejskiego Dialogu Społecznego w poszczególnych okresach jego funkcjonowania. Wyróżnia trzy takie okresy, zwracając uwagę na słabnięcie w ostatnich latach dialogu ponadsektorowego przy jednoczesnym wzroście znaczenia dialogu sektorowego. Rozdział szósty („Wykonanie i stosowanie porozumień europejskich”) przynosi szeroką prawnoporównawczą panoramę sposobów dokonywania transpozycji porozumień do wewnętrznych porządków prawnych państw członkowskich. Osobiście uważam ten rozdział za najbardziej interesujący i kluczowy dla problematyki poruszanej przez Habilitantkę. I tak Autorka omawia dwie różne ścieżki wykonania porozumień zależnie od tego, czy mamy do czynienia z porozumieniem będącym załącznikiem do dyrektywy czy porozumieniem autonomicznym, nieangażującym bezpośrednio organów UE. W tym drugim przypadku, jak zauważa, rola Komisji nie jest jednak całkowicie bierna. Dr Skupień zadała sobie przy tym trud prześledzenia sposobów transpozycji głównych porozumień ponadsektorowych w różnych krajach Unii, wyróżniając trzy ich modele: ustawowy, układowy oraz oparty na środkach *soft law* (kodeksy dobrych praktyk itp.). Trafnie zwraca uwagę na główną przeszkodę w procesie transpozycji, jaką jest brak wystarczających struktur i tradycji dialogu na poziomie krajowym, w związku z czym większą skuteczność upatruje w stosowaniu tych porozumień, którym nadaje się formę prawną dyrektywy.

W rozdziale siódmym, zatytułowanym „Ocena i perspektywy porozumień”, Autorka, dostrzegając pewien kryzys w kontynuowaniu autonomicznego dialogu ponadsektorowego, zgłasza wiele celnych i realistycznych spostrzeżeń świadczących o dogłębnej znajomości badanego zjawiska i jego przyczyn. Przedstawia również postulaty mające służyć ożywieniu tego dialogu, w tym zwłaszcza postulat doprecyzowania zasad ustalania reprezentatywności europejskich partnerów społecznych biorących udział w tym dialogu. W jej refleksjach dotyczących przyszłości porozumień dominuje sceptycyzm. Mimo to uważa, że „udział partnerów społecznych w postępowaniach prowadzonych do ustanawiania norm prawnych bądź tylko zobowiązań między stronami rokowań w zakresie unijnej polityki społecznej powinien być zaakceptowany, ponieważ lepiej odzwierciedla interesy pracowników i pracodawców aniżeli regulacje pochodzące wprost od instytucji UE (s. 368). Z poglądem tym można się warunkowo zgodzić,

choć autor recenzji w większym stopniu podziela sceptycyzm Habilitantki aniżeli jej nadzieje na rozwój europejskiego dialogu, który, być może, osiągnął już „stan nasycenia”.

W Podsumowaniu Autorka powtarza kluczowe tezy swojej dysertacji.

4. Rozprawa habilitacyjna dr Dagmary Skupień oparta jest w dużej części na analizie dokumentów wytwarzanych w obfitej ilości przez organy Unii Europejskiej mających charakter normatywny, programowy bądź komentarzowy. W szerokim zakresie zostało uwzględnione piśmiennictwo krajowe i zagraniczne w językach angielskim, francuskim, niemieckim, hiszpańskim i włoskim, co budzi respekt dla erudycji Autorki. Ten dorobek piśmiennictwa został przez dr Skupień skrzętnie przyswojony i pedantycznie wykorzystany. Przy badaniu tekstów prawnych posługuje się metodą dogmatyczną, która w przypadku aktów prawnych UE ma charakter specyficzny ze względu na ich ogólność i często niejednoznaczność. Habilitantka odnosi się do badanego materiału krytycznie, dokonując ocen i formułując własne postulaty. Choć rozprawa dotyczy w zasadzie instytucji unijnej, jaką stanowi Europejski Dialog Społeczny, to monografia dr Skupień jest zarazem w sporej części zakresem opracowaniem prawnoporównawczym. Wychodzi bowiem ona z trafnego założenia o występowaniu integralnego związku między dialogiem na poziomie europejskim a dialogiem toczącym się na szczeblu krajowym. Te powiązania są wieloaspektowe i zachodzą na różnych etapach zawierania porozumień a w szczególności przy ich wykonywaniu. I tak Autorka przedstawia m.in. rozwiązania krajowe dotyczące stron dialogu (zwłaszcza dotyczące ich reprezentatywności), jego cech i sposobu implementowania porozumień do praktyki. Uzyskany materiał Autorka systematyzuje i ukazuje pod postacią zróżnicowanych modeli. Habilitantka przejawia dbałość o kompletność dzieła także poprzez wykorzystanie metody historycznej oraz uwzględnienie aspektów politycznych i społecznych; dostrzega sprzeczności interesów i motywacji aktorów dialogu. Dzięki temu jej rozprawa ma również wymiar dynamiczny.

Od siebie dodałabym, że trafniej byłoby problematykę polską ująć w osobnym rozdziale. Warto być może byłoby także ukazać, jaki jest wkład wdrożonych

porozumień do kształtowania się prawa pracy w państwach członkowskich, zwłaszcza w Polsce, w porównaniu z innymi czynnikami inspirującymi ustawodawcę bądź partnerów społecznych.

5. Przesłanką oceny rozprawy napisanej na stopień naukowy jest jej poziom merytoryczny i warsztat naukowy. Warsztat ten u p. dr Skupień prezentuje się imponująco. Należy podkreślić erudycję Autorki, o czym świadczy wykorzystana różnorodna literatura przedmiotu. Autorka niezwykle skrupulatnie dokumentuje swoje wypowiedzi licznymi przypisami. Cudze poglądy cytowane są wyczerpująco, uczciwie i kulturalnie, chociaż Autorka nie stroni od polemiki w sprawach będących przedmiotem jej rozważań. Na uznanie zasługuje sztuka wywodu prawniczego, który cechuje logika i zdyscyplinowanie. O dojrzałości pisarskiej świadczy konsekwentne trzymanie się zasadniczej linii rozważań. Jej opracowanie pozbawione jest w zasadzie elementów dygresyjnych. Na podkreślenie zasługuje cechująca ją umiejętność celnych i atrakcyjnych klasyfikacji.

Poszczególne kwestie zamykane są zawsze zwięzłym podsumowaniem. Tok narracji jest płynny, zaś język, choć jednocześnie komunikatywny, spełnia rygory ścisłości.

6. W konkluzji stwierdzam, że dysertacja Pani dr Dagmary Skupień w istotny sposób przyczynia się do głębszego poznania procesów europejskiego prawotwórstwa w dziedzinie polityki społecznej i prawa pracy. Stanowi ona znaczny wkład Autorki w rozwój nauki prawa pracy i tym samym spełnia kryteria określone w przepisach ustawy o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.).

II. Ocena dorobku naukowego, „współpracy” międzynarodowej oraz dorobku organizacyjnego i dydaktycznego

1. Dorobek naukowy Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych w 2003 r. obejmuje w języku polskim dwie monografie, w tym zmodyfikowaną wersję rozprawy doktorskiej pt. „Europejskie rady zakładowe”

opublikowaną w wydawnictwie TNOiK w 2008 r. oraz monografię zaprezentowaną jako pracę habilitacyjną („Porozumienia europejskich partnerów społecznych”), opublikowaną w tymże wydawnictwie w 2016 r., będącą przedmiotem mojej oceny w części I recenzji, 7 rozdziałów w monografiach, w tym w księgach pamiątkowych poświęconym profesorom obchodzącym jubileusze, 7 pozycji zakwalifikowanych przez Autorkę jako redakcja bądź współredakcja monografii i innych publikacji, 7 podręczników i publikacji popularyzatorskich.

Na podkreślenie zasługuje obszerny wykaz publikacji Habilitantki w językach obcych: angielskim, niemieckim, francuskim i czeskim. Dorobek naukowy w tych językach obejmuje 10 rozdziałów w monografiach, oraz współudział w redakcji monografii poświęconej odpowiedzialności cywilnej we Francji i w Polsce. Ponadto opublikowała 6 artykułów poświęconych głównie omówieniu wyroków Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego w Polsce.

Znaczący jest dorobek Habilitantki związany z jej uczestnictwem w konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych. Brała udział z wygłoszonym referatem w czterech konferencjach krajowych oraz była autorką raportów na 5 kongresach międzynarodowych.

✓ Zainteresowania naukowe dr Skupień skupiają się przede wszystkim w obrębie zbiorczego ^{ów} prawa pracy. Dotyczą zwłaszcza problematyki uczestnictwa pracowników w zarządzaniu zakładami pracy oraz dialogu społecznego. Szczególną przy tym uwagę poświęca kwestii partycypacji na poziomie Unii Europejskiej. Problematyki tej dotyczy wspomniana wcześniej monografia nt. europejskich rad zakładowych wykorzystywana następnie w opracowaniach encyklopedycznych. Przedmiot wnikliwszego zainteresowania Habilitantki stanowi również instytucja spółki europejskiej i problem implementacji europejskich przepisów dotyczących SE do prawa polskiego. Niejako podsumowaniem jej badań w obrębie unijnego prawa partycypacji jest rozdział w księdze jubileuszowej dedykowanej profesorowi Seweryńskiemu, poświęcony przyszłości aktów prawnych Unii dotyczących pracowniczego współzarządzania.

Szereg publikacji dr Skupień poświęciła również problematyce partycypacji i dialogu społecznego w prawie polskim.

Należy także podnieść, że Habilitantka podejmowała zagadnienia wykraczające poza wskazaną wyżej problematykę. I tak przedmiotem jej zainteresowania były wybrane problemy indywidualnego prawa pracy w świetle unormowań unijnych i polskich takie jak europejski rynek pracy, a w szczególności zasada swobodnego przepływu pracowników między państwami członkowskimi, umowa o pracę na czas określony, płaca minimalna, odpowiedzialność pracodawcy za szkodę wyrządzoną przez pracownika osobie trzeciej, jak również niektóre aspekty statusu nauczycieli akademickich.

2. Należy podkreślić, że wszystkie publikacje p. dr Skupień odpowiadają aktualnym potrzebom racjonalnego ukształtowania współczesnych stosunków pracy w skali europejskiej i krajowej. Charakteryzują się przy tym wzorowym warsztatem, wnikliwością ujęcia i celnością sądów.

Przez cały okres swojej kariery naukowej Habilitantka rozwijała intensywną współpracę międzynarodową zarówno w wymiarze merytorycznym, jak i organizacyjnym. Przede wszystkim wymaga podkreślenia jej działalność w międzynarodowych stowarzyszeniach naukowych. Dr Skupień od 2009 r. jest członkiem zarządu sekcji polskiej międzynarodowego Stowarzyszenia *Association Henri Capitant des amis de la culture juridique française*, zaś obecnie sprawuje funkcję przewodniczącej sekcji. Jako przewodnicząca komitetu organizacyjnego zajmowała się przygotowaniem dwóch polsko-francuskich konferencji Stowarzyszenia, które odbyły się w Polsce. Uczestniczyła merytorycznie i organizacyjnie w zagranicznych kongresach Stowarzyszenia. Pani dr Skupień jest również członkiem sekcji polskiej Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego. Brała udział w przygotowaniach do kongresów i konferencji międzynarodowych organizowanych przez to Stowarzyszenie oraz angażowała się w działalność sekcji młodych uczonych utworzonej przy Stowarzyszeniu. Była również autorką raportów krajowych na kongresy Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego oraz referatów na międzynarodowe konferencje odbywane w różnych krajach europejskich. Realizowała kilka istotnych międzynarodowych projektów badawczych.

✓ Dr Skupień może się również wykazać uczestnictwem i dorobkiem organizacyjnym w zakresie konferencji krajowych, których organizatorem był Zakład Europejskiego i Zbiorowego Prawa Pracy, macierzystą placówką Habilitantki, lub inne ośrodki: konferencje regionalne, zjazdy katedr prawa pracy, seminaria szubertowskie i inne.

Ogólnie można stwierdzić, że dr Dagmara Skupień jest Osobą zasłużoną na polu organizacji nauki w skali międzynarodowej i krajowej, cenioną z racji predyspozycji osobistych, zaangażowania oraz znajomości języków obcych.

3. Należy docenić także zasługi Habilitantki w dziedzinie dydaktyki i popularyzacji nauki. W okresie objętym oceną Habilitantka prowadziła wykłady na studiach podyplomowych w zakresie różnych aspektów prawa europejskiego i prawa własności intelektualnej, wykłady monograficzne w języku polskim oraz w językach obcych, jak również obowiązkowe dla słuchaczy wykłady specjalistyczne, konwersatoria i ćwiczenia na różnych wydziałach Uniwersytetu Łódzkiego. Pod jej kierunkiem powstało kilkadziesiąt prac magisterskich i licencjackich.

✓ W uznaniu osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych dr Skupień była wyróżniona i nagrodzona m.in. przez Rektora Uniwersytetu Łódzkiego.

4. W konkluzji stwierdzam, że Pani dr Dagmara Skupień legitymuje się dorobkiem naukowym wyraźnie pomnożonym od daty uzyskania stopnia naukowego doktora nauk prawnych w 2003 r. Dorobek ten stanowi znaczny wkład Autorki w rozwój nauki prawa pracy i tym samym – uwzględniając również jej aktywność w dziedzinie współpracy międzynarodowej oraz dorobek dydaktyczny i popularyzatorski – spełnia kryteria określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki, a zatem wraz z rozprawą habilitacyjną może stanowić podstawę dopuszczenia dr Skupień do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

prof. zw. dr hab. Jerzy Wrątny